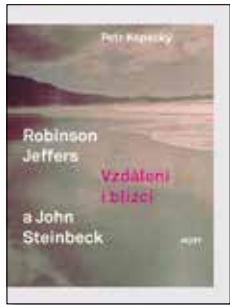

Robinson Jeffers a John Steinbeck

Anglista a amerikanista **Petr Kopecný** (1976) se ve své studii **Robinson Jeffers a John Steinbeck – Vzdálení i blízcí** (vydal Host a Ostravská univerzita) věnuje dvěma slavným americkým spisovatelům z hlediska tzv. ekokritiky (ekologické literární kritiky), literárněkritického směru, který u nás zatím není příliš známý a etablovaný. Studie je tak zajímavá hned ze dvou důvodů: jednak jde o první ucelenou tematickou studii o díle Jefferse a Steinbecka u nás a jednak představuje svým ekokritickým zaměřením nevšední úhel pohledu. Kdo

by však ve studii hledal tradiční monografii o titulních autorech, bude patrně zklamán. Kniha má však ještě třetí zajímavost, a sice v závěrečném oddílu, v němž je věnována pozornost ideologické dimenzi recepce díla Jefferse a Steinbecka v komunistickém Československu. Básník Robinson Jeffers (1887–1962) a prozaik John Steinbeck (1902–1968), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1962), patřili u nás k hojně překládaným autorům; Jeffers byl u nás dokonce mnohem slavnější než ve Spojených státech, kde jeho popularita po vrcholných dílech 20. a 30. let značně poklesla. Kritiky měl Jeffers ale i u nás; např. známý překladatel a kritik Aloys Skoumal prohlásil na adresu Jefferse a jeho dvorního překladatele do češtiny Kamila Bednáře toto: „Průměrný básník podprůměrně přeložený je v Čechách přijímán jako nadprůměrný velikán. To je případ Robinsona Jefferse.“ Nepřízeň, která v USA postihla Jefferse, se dočasně nevyhnula ani Steinbeckovi, o čemž se v Kopecného studii také dočteme. Oba autoři mají mnoho společného i rozdílného, především jsou však jejich tvorba i život spojeny s Kalifornií. Mnozí oba autory dokonce považují za „ztělesnění Kalifornie v literatuře“, jak Kopecný píše. „Kalifornskou zkušenost povyšují na úroveň univerzálního příběhu.“ A co je vlastně ona ekokritika? Americká ekokritička Cheryl Glotfeltyová ji definuje jako „studium vztahu mezi literaturou a fyzickým prostředím“. Kopecný dále uvádí, že „jednou ze základních premis ekokritiky je, že kultura a příroda se vzájemně ovlivňují. (...) ... ekokritikové /se/ opírají o poznatky jak přírodních, tak i společenských věd. Ekokritika je tedy ze své podstaty interdisciplinární.“ Na příkladu Jeffersových básní a Steinbeckových románů, novel a povídek, především románu *Neznámému bohu*, pak Kopecný sleduje, jak se v dílech obou autorů projevuje zaujetí Kalifornií, přírodou, mýty i ekologií. Zkoumá, co oba autory spojuje, v čem jsou si „vzdálení i blízcí“. Dokládá, jak zejména Steinbeck byl ve své rané tvorbě Jeffersem ovlivněn. Knihu doplňuje i několik fotografií (zaujme zejména Jeffersův vlastnoručně postavený kamenný dům a Jestřábí věž). Nechybí ani stručný výhled na život a dílo obou autorů a příčiny, proč zájem o jejich dílo přechodně poklesl a proč u nás byli oba autoři tak populární. Kopecný stručně seznámí i s ekokritikou, ale také s Kalifornií. Zabývá se ekologickými souvislostmi a ekofilozofickými rozměry Jeffersova a Steinbeckova díla a konečně na závěr přináší velice zajímavý pohled na recepci obou autorů v Československu. Popisuje, jak u nás byli (či naopak nebyli) překládáni a vydáváni, připomíná, jaké ideologické úlitby museli činit v doslovných či předmluvách tehdejší editoři či sami překladatelé, aby u nás díla Jefferse a Steinbecka (ale samozřejmě i jiných amerických autorů) mohla vycházet; zmiňuje i dvě Steinbeckovy návštěvy Prahy v letech 1947 a 1963. Ačkoli je studie Petra Kopecného určena především odborníkům, pro svoji přístupnost jistě zaujme i širší veřejnost a zájemce o americkou literaturu a o dílo obou spisovatelů, vždyť zejména Steinbeck je u nás stále populární a jeho romány i další díla vycházejí i v posledních letech, ať už se jedná o ty nejslavnější (*Hrozny hněvu*, *O myších a lidech*, *Na východ od ráje*) či o ty méně známé.

Dvkrát Miloš Forman

Už potřetí, v rozšířeném a přepracovaném vydání, vyšly obsáhlé vzpomínky režiséra **Miloše Formana Co já vím?**, sepsané ve spolupráci se spisovatelem **Janem Novákem** (vydaly Argo a Paseka). Kniha vyšla u nás poprvé v roce 1994 a podruhé v roce 2007. Nové vydání má přes 500 stran většího formátu a obsahuje i řadu fotografií. Loni osmdesátiletý Miloš Forman o knize prohlásil, že jde vlastně o „můj život, jak ho prožil Jan Novák“. Že je Forman skvělý vypravěč, to jsme se přesvěd-

čili nejen z jeho slavných filmů (*Lásky jedné plavovlásky*, *Hoří, má panenko*, *Přelet nad kukaččím hnízdem*, *Vlasy*, *Ragtime*, *Amadeus*, *Valmont*, *Lid versus Larry Flynt* či *Muž na Měsíci* a další), ale také z řady dokumentů, které o něm byly natočeny. Jak skvělá to musela být pro Jana Nováka práce, přepisovat do knihy Formanovo vyprávění! Formanův život by totiž také vydal na film, nejen na knihu, která je čtivá, živá, dobře napsaná, bezprostřední i upřímná. Forman nezastírá své úspěchy, ale ani pády či prohry. Podrobně vypráví o svém životě, ale i o vzniku svých filmů a připomíná i řadu neuskutečněných projektů. Forman není režisérem, který by každý rok dva natočil film, naopak, mezi jeho filmy jsou často několikaleté pauzy. Ale výsledek většinou stojí za to, i když ani neúspěchy se Formanovi nevyhnuly. Nebyly tu vždy jen Oscary za *Přelet* a za *Amadea* či Zlatý medvěd za *Larryho Flynta* a Stříbrný medvěd za *Muže na Měsíci*, byly tu i komerční prohry prvního amerického filmu *Taking Off* nebo adaptace *Nebezpečných známostí* pod názvem *Valmont*; sám Forman nikdy nebyl spokojen ani s výslednou podobou přepisu Doctorowova románu *Ragtime* a v *Muži na Měsíci* se mu nepodařilo dosáhnout toho, co si předsevzal, i když běžný divák si to možná ani neuvědomí. A z mého hlediska třeba poslední film *Goyovy přizraky* je spíše prohrou. Až absurdní pak byl třeba spor s italským producentem Carlem Pontim, který chtěl vrátit peníze vložené do filmu *Hoří, má panenko* poté, co se mu film nelíbil; Formana „zachránili“ až francouzští kolegové Claude Berri a François Truffaut, kteří film koupili. Hezké je také přiznání, jak osm Oscarů za *Amadea* tvůrcům zhořklo, když v kategorii nejlepší kamera nezvítězil Miroslav Ondříček, jehož podíl na výsledném dojmu z *Amadea* je mimořádný. Forman si prožil své, když za války přišel o oba rodiče nebo když se složitě protloukal poté, co zůstal po roce 1968 v Americe a doma v Československu nechal dvě děti a manželku. Přesto se dokázal ve světě prosadit tak jako nikdo jiný z českých filmařů. V poslední, doplněné kapitole píše i o práci se svými dvěma staršími syny Petrem a Matějem na *Dobře placené procházce* v pražském Národním divadle i o své třetí manželce Martině, která je úspěšnou spisovatelkou; při čtení jejich autobiografických knih se Miloš Forman s chutí zasměje...

Druhá „formanovská“ kniha, která je zbrusu nová, se jmenuje **Povolání režisér** a má podtitul **Rozhovor Bohdana Slámy s Milošem Formanem** (vydal Prostor). **Bohdan Sláma** (1967) je filmový režisér a scenárista, dosud natočil čtyři úspěšné a oceňované autorské filmy *Divoké včely*, *Šťěstí* (sedm Českých lvů včetně kategorií nejlepší film, režie a scénář), *Venkovský učitel* (mj. Český lev za scénář) a *Čtyři slunce*; působí jako vedoucí katedry režie na pražské FAMU. Loni v létě strávil nějaký čas u Miloše Formana v jeho domě v Connecticutu a vedl s ním rozhovory o filmu, z nichž vznikla nevšední kniha určená všem, kdo se hlouběji zajímají o filmové umění; a také titelům Miloše Formana, protože v knize se dozví i leccos nového. Kniha je tak zároveň i zajímavým doplňkem Formanových vzpomínek i dokumentů, které o něm byly natočeny (především *Co tě nezabije...* Miloslava Šmídajera). Z rozhovoru je znát, že Sláma fascinují především dva Formanovy filmy – *Černý Petr* a *Přelet nad kukaččím hnízdem*; o nich se v knize mluví nejvíc, Sláma je detailně zná a rozebírá různé jejich stránky a pokouší se tak říci i něco o filmu obecně, samozřejmě s Formanovou pomocí. Větší prostor je pak dán hlavně filmu *Amadeus*, ostatním už méně, což je trochu škoda. Nejde ale o rozhovor typu Slámaova otázka – Formanova odpověď; ne, jde o rovnocenný dialog, někdy i o střet. Sláma nadhazuje témata, ptá se, analyzuje filmové scény a jednotlivé aspekty natáčení od psaní scénáře přes obsazení herců, kameru, svícení, zvuk, scénu či kostýmy až po aranžmá scén, tempo, rytmus a dramatickou stavbu; stranou ale bohužel zůstává třeba střih, u Formanových filmů tak úžasný, vezmeme si jen střih v *Amadeovi*. Sláma má také sklon více teoretizovat, čemuž se ale pragmatický Forman brání a nenechá se do analytických diskusí skoro vůbec zatáhnout. Čtenář však nepocítí nějaké napětí, naopak je znát, že i přes rozdíly a pětáctiletý věkový rozdíl spolu oba režiséři souzní. Sláma Formana obdivuje a dává to najevo, stejně tak Forman dokáže ocenit Slámovy filmy, zejména *Divoké včely*. A ten Formanův pragmatismus nijak nevnadí, naopak je užitečné ho znát, jsou to pro filmaře, pokud knihu budou číst, místy neocenitelné rady „z praxe“. Autor doslovu ke knize Jan Bernard dokonce asi správně píše, že to bylo právě Formanovo pragmatické založení, „které mu umožnilo se v Americe uchytit a ještě pomáhat radě svých kolegů“. Forman se v rozhovoru vyznává ze

